

اورمو بىلىم يوردونون اۇيرنچى لىك،
اويغارلىق توپلوم لوق، يازين لىق، بىلىم
لىك و ايدمان لىق دنيز درگىسى
آلتىنجى ايل، اون اوچونجو ساىى
۱۳۹۵- جى گونش اىلى، اۇلچن(خزل) آىى

▶ اۇن سۇز

◀ «تورك» آدى نين آنلامى

▶ باش سۇز

◀ چهار ديدگاه در مور دريشه هاى لغت آذربايجان

دیرلی یئنی گیشلی اؤیرنچی لر، آذربایجانین اینجیسی اورمو شهرینه، هابئله اورمو بیلیم یوردونا خوش گلدینیز. اوزون سوره چالیشاراق اغیر بیر سیناغین آردیندان امه یینیزین قارشیلیغینی آلیب، اورمو بیلیم یوردونا گیشینیزی ایچدن دوغولایملا قوتلاییرام. آرامیزا خوش گلیسینیز سئوگیلی یولداش لار.

بیلیم یوردو آدلی قوروم، یاشامینیزین گئری قالانینی بیچیملندیرمه نیز اوچون اؤنونوزده چوخ اؤنملی بیر آراج اولاراق دورماقدادیر. بیلیم یوردونون یاشامینیزین دؤنوم نقطه لریندن بیر اولایلمه سی اوچون، بیلگیلندیرمه یی اماجلایان بو قورومدا، دورمادان بیلگیلنمه یه دوغرو آدیم اتمانیز گر کلی دیر. اؤیرنچیلیک دؤنمینده ائدینه جه یینیز هر بیر باشاری، سیزی یاشامینیزدا بیر آدیم اؤنه کئچیره بیلر، دئییه دوشونورم. اؤیرنچی نین توپلوم اوزرینده و گلیشیمینده اولان اولوملو ائتکیسی دانیلماز بیر گئرچکدیر. آذربایجان تور کلویونون آیدین گله جه یه دوغرو ایره لیه ییشینده اؤنملی قاتقیدا بولونان اؤیرنچی توپلولوغونون میلی کیملی یی و وارلیغیلا اولان باغی نین قورونوب گئنیشلندیریلمه سی، بو توپلولوغون اوستلنه جه یی ان دیرلی گؤزولردن بیر دیر.

میللتلرین وارلیغی، دیلی نین وارلیغیندان آسلی دیر. بیر میللتین بیخیلیب، بوخسا دیزه چؤکدورولمه سی، دیلی نین آرادان گئتمه سیله گئرچکلشر. بو اوزدن، آذربایجان میلی حکومتی نین باشچیسی، سیدجعفر بییشه وری، انا دیلینی اولوم - دیریم سورونو اولاراق تانیلامیشدیر. بیر یوزایللییه باخین انا دیلینده یازیب اوخوماسی یاساقلانان آذربایجان تور ک لری اولاراق، هله ده اؤز دیلیمیزده اؤیره دیم حاققینی قازانمامیشیق سا، بو، تورک کیملی یینی توشلایان درین و ایبرنج بیر سیاستین، ائله جه ده قارشیسیندا گر کلی اولانی یاپایلمه دی ییمیزین آلتینی جیزماقدا و اؤتمینی وورغولاماقدادیر. آرتیق اوخولا، بیلیم یوردونا، ایش یئرینه... گئدرکن انا دیلیمیزی ائویمیزده بوراخماق گئدیشینه دور دئمه لی بیک.

بوایل، تبریز بیلیم یوردوندا آذربایجان تورک دیلی و ادبیاتی نین آلان اولاراق سئچیلیب اوخونایلمه سی، تورک دیلینده اؤیره دیمین ساغلانیلما سینا دوغرو بیر آدیم کیمی دیرلندیر یلسه بیله، اؤنملی اولان بو سورجین نئجه آشیلماسی دیر. باشقا سؤزله، تبریز بیلیم یوردوندا تورک دیلی و ادبیاتی، بلیرگین اورتاق آذربایجان تور کجه سی نین وار اولوشونا قارشین «تبریز لهجه سی» دئییه بیر دانیشیق دیلی نین دوغرولتوسوندا اؤیره دیله جکسه، بو توتوم، آذربایجان تور کجه سی نین اؤیره دیمی انا لیمینا دئیل، بیر دانیشیق لهجه سینین قابارداراق ایراندا آذربایجان تور کجه سی نین اورتاقلاشابیله جه یینی اؤنله مک انا لیمینا دیر.

اوزرینده دورا جاعیم سونرا کی قونو ایسه، آذربایجان بیلیم یوردولاریندا اؤیره دیله جک «آذربایجان تورک دیلی و ادبیاتی» نین نئجه آدلاندیر یلماسی دیر. سو بو «تورک»، یوردو «آذربایجان» اولان بیر توپلولوغون دیلی نین ده، «آذربایجان تور کجه سی» اولاراق آدلاندیر یلماسی سؤز سوز و اولدوقجا دوغال بیر توتوم دور. دولایسییلا، سؤز و گئدن آلا نین آدیندا، «آذربایجان» آدی نین «آذری» سؤز یوله دیشدیر یلمه سی، باغیشلا نیلماز بیر یانلیش ساییلیب، کسین قینانیلمالی دیر.

دنیز درگیسی نین کئچن قیشدان باشلایاراق ۶ آی بویونجا یاییم دور دورولوشوندان سونرا، سیزینله بیرداها بولوشابیلیمک دن موتلولوق دویاریق. بو درگی، ۱۳۸۹ ایلیندن بری تورک اؤیرنچی لرین میلی دوشونجه سینه آرخالاناراق وارلیغینی سوردورمکده دیر. سیز دیرلی اؤیرنچی لرین بیز یمله ایلگی قوروب ایش بیر لیک ائتمه سی نین، دنیز درگیسی نین داها گوجلره ایره لیه ییشینه یار دیمچی اولاجاغینا اینانیریق.

ائله جه، دنیز درگیسی نین چالیشدیر یلماسیندا امه یی کئچن بوتون یولداش لارا درین سایغی و سئوگی می سونار، یاپدیقلاری قاتقی لاردان دولای یی تشکرو بیر بورج بیلرم.

سایغیلار یملا

دنیز درگیسی نین سوروملو یؤنه دیجیسی

یاسر رنجبری

اوزون ايل لرمه يى سونوجو سيزلرى اورمو بىلیم یوردونا گتیرن چالیشمالارینیز اوچون قوتلاییریق. بیزلر اورمو بىلیم یوردوندا اۆیرنچى اولمايى بىر ايرىجاليق اولاراق تانيملاياریق. بو ايرىجالىغى اورمو شهرينده ايلک آدیملادیغینیز آندان اعتبارا حیس آنده بیلر سینیز. اورمو، آذربایجانین کولتور باشکندی اولاراق چوخ ایستی قانلى خالقى اۆزونده سیغیندیریدیر. اورمو دا بىر چوخ بىلیم، موسیقی، ایلمان و کولتورل فعالیتلر سیزلرین گلیشیمینده یارارلى اولاجاقدیر. قونو بىلیم یوردونا گلدیکده دئمه لی بیک اۆز آلان لاریندا باشاریلى بىر آکادئمی، گوجلۇ اۆیرتمن لر هابئله یاخشى اۆیرنچى لرى اۆزونده یئرلشدیریدیر. بىلیم یوردونون (دانشگاه 'ین) بىر چوخ نقطه سینده سئمینار، تئاتر، اۆیرنچى سل درگى لر و بونلار کیمی چئشیتلى سوسیال و دوشونسل فعالیت لر اولونور. تورک دیللى درگى لر سیزلرى چوخ یۆنلو اولاراق گلیشه بیلیمه نيزه یاردیمچى اولماغا چالیشاجاقدیر لار. دنیز درگیسی تورکچولوك دوشونجه سی اساسیندا توپلومسال، کولتورل... فعالیتلرى ایله ۶ ایل بویونجا اۆیرنچى لرىن قوللوغوندا اولوبدور و بو ۶ ایله چوخلو اۆیرنچى لر تورکچولویو ایله هام وئریجى بىر فعالیت اولاراق دیرلندیریلر و بو درگیده چوخلو امکلرى کئچیدیر. آنجاق چوخلارى بو ایل بىلیم یوردونو بیتیریب و بیزیم آرامیزدان ايریلیدیر لار. یول درگیسی طرفیندن امه یى کئچن هر کسه بوتون یاشام دۆنم لرىنده باشاریقلى اولمالارینی و بو فعالیتلرى نین آردیجیل اولماسینی آرزى آئدیریک.

علی درگه یی (یول درگیسی نین سوروملو یۆنه دیجیسی)

اوردا بىر یول وار اورا صدا او یول بیزیم یولوموزدور

دۆنمه سک ره، وارماق دا، او یول بیزیم یولوموزدور

دیدگاه دوم نام آذربایجان را آتروپاتقان دانسته و به آتروپات قهرمان منسوب می‌کنند که همزمان با اسکندر کبیر سالها بر این منطقه حکومت کرده است. استرابون، احمد کسروی، محمدتقی زهتابی، فریدون ابراهیمی، ابراهیم پورداوود، محمد معین، علی اکبر دهخدا، مینورسکی، گیرشمن، بارتولد و هرتسفلد از این نظر طرفداری می‌کنند. از آنجا که آتروپات(اوت+ار+پات) به معنی محافظ آتش می‌باشد. این دیدگاه نیز آتروپاتقان را «سرزمین محافظان آتش» قلمداد می‌کند. نقد وارد بر این دیدگاه این است که آذربایجان بسیار پیشتر از حکمرانی آتروپاتقان به این نام شناخته شده بود و از آنجا که آتروپاتقان نه یک اسم خاص بلکه اسمی عام و معنادار می‌باشد بایستی در پی تشریح معنی لغوی این لغت برآمد.

اولین دیدگاه که بر محافل آریاگرا تعلق دارد، بر یافتن معنایی فارسی برای لغت آذربایجان مصر بوده و بر آنند که آذربایجان از کلمه آذر به معنی آتش می‌آید که واژه ای فارسی است. این دیدگاه با توسل به تولد زرتشت در آذربایجان و وجود آتشکده معروف آذرگشنسب در این منطقه، این واژه را از لحاظ لغوی سرزمین آتش‌ها میداند. بهرام فره‌وشی مورخ زرتشتی معاصر از این دیدگاه حمایت میکند. نقدی که سایر مورخان بر این دیدگاه وارد می‌نمایند این است که قسمت دوم کلمه یعنی «بایجان-بایگان» تنها در بستر زبان تورکی مفهوم سرزمینی دارد و باید آذربایجان را کلمه‌ای فارسی-تورکی در نظر گرفت.

چهار دیدگاه در مورد ریشه‌های لغت آذربایجان

دیدگاه سوم بر این باور است که باید نام آذربایجان در بستر زبان تورکی تفسیر گردد. این گروه بر آنند که آذربایجان از کلمه آذر/آدر می‌باشد که در تورکی به معنای مرتفع و بلند است و قسمت دوم کلمه «بایگان»، به معنی اعیان نشین و اشراف نشین می‌باشد. داستانی منتسب به اوغوزخان که دستور برپایی تپه‌ای در منطقه اوجان(بستان آباد فعلی) را به لشگریان خود صادر کرده و کوهستان و سرسبز بودن این منطقه ادله‌ی این گروه در اثبات دیدگاه خود می‌باشد. از نظر این گروه آذربایجان سرزمین‌های مرتفع یا جایگاه بلند اعیان می‌باشد. مورخ قرن سیزدهم رشیدالدین فضل‌الله همدانی و مولف برهان قاطع محمدبن خلف تبریزی از طرفداران این دیدگاه هستند. منتقدان این دیدگاه نیز بر این باورند که داستان بر افراشتن تپه به دستور اوغوزخان در اوجان مربوط به ادوار بعدی می‌باشد.

دیدگاه چهارم نام آذربایجان را برگرفته از نام قوم باستان آس/آذ می‌داند و آن را سرزمین بزرگ مردمان آس/آذ یا همان سرزمین بزرگ آذرها می‌خواند. محمود اساعیل، صابر رستم خانی و فریدون جلیل اوف از جمله این نویسندگان هستند. از منظر این گروه آذرها گروهی از تورک‌های باستان هستند که با توجه به سکونت آنها در این منطقه آذربایجان به نام آنها مزین شده است. که در کتیبه‌های تونیقوق و کول‌تکین اورخون به عبارات آذ چؤل‌لری(دشتهای آذ) و آذ-اری (انسان آذ) اشاره شده است. نقد میرعلی سیدوف بر این دیدگاه این است که نمیتوان آذ یا آذر را تنها بصورت یک اسم خاص در نظر گرفت. زیرا باید این لغت معنای با مسمایی داشته باشد تا قومی آن را به عنوان اسم خود بپذیرد. محمود کاشغری آذ(با تبدیل ذ به ی در تورکی امروزی ایی(iyi) را خوش یمن و خوش نیت معنی کرده است. بنابراین میتوان آذر را انسان خوش نیت و متبرک و آذربایقان را پدر و سرزمین انسان‌های خوش نیت و اعیان ترجمه نمود.

ادبی دیلده یازمالییق یوخسا محلی لهجه ده؟

یازی دیلی بو محدودهده یئرلشن بوتون شهر و کندلرده بیر دیر. یازی دیلی و یا ادبی دیل، دیلچی عالیملر باخیمیندان بیر دیلین مختلیف لهجه لریندن تشکیل تاپمیش سس قورولوشو و باشقا دیل قایدا-قانون لارینا باغلی اولان اورتاق بیر دیل دیر کی، مطبوعات بو دیلده نشر اولور، مکتب-مدرسه و عالی تحصیل اوجاق لاری، تاریخ، جغرافیا، ریاضیات، طب، حقوق و باشقا علم لری بو دیل ایله تدریس ائدیلمه لر.

باشقا سؤزله دئسک، یازی دیلی هنج بیر شهر و کندین اختصاصی دیل و لهجه سی اولمایاراق، آذربایجان تور کجه سی بؤلومونده اولان بوتون شهر، کند و محله لرین اورتاق دیلی دیر. طبیعی دیر تبریز و یا باشقا شهرلرین لهجه سینده یازماق هنج ده ساده یازماق یوخ بلکه قانونلو بیر دیلین قانون لارینا اعتناسی لیلیق اتمک معنا سیندایر!

ادبی دیلده یازماق یئرینه بوگونکو تبریز لهجه سینین یازی شیوه میزده ایشلمک ایسته سک، ایلک نوبه ده داها سس قورولوشو و دیل قانون لارینا بی تفاوت قالمالی و مثلاً: «تبریز شهرینده یئرلشن باغ لار باغی پارکیندا جای ایچدیم» یئرینه «شهر تبریزده واقع اولان پارک باغ لار باغی دا جای ایشدیم» جمله سینین یازماغا مجبور اولاجاییق!

هله تبریز لهجه سینده یازماغی قبول ائدن لر بو لهجه ده یازسالاردا احتمالاً اردبیلی لرده اردبیل شهرین نین تاریخی سابقه سی تبریزدن داها قدیم لره عاید اولدوغونا گوره اردبیل لهجه سینده یازماغی اوستون توتاجاق لار! زنجان، ساوه و یا همدانلی لاردا ایرانین اورتاسیندا اولدوغونا گوره اؤز لهجه لرینده یازماغا حقلی اولاجاق لار. تهران تور کلری ایسه پایتخت ده یاشادیق لاری اوچون تهران لهجه سینده یازماغا آرتیق ماراق گؤستره جک لر، مثلاً یازاجاق لار: او پیاز و سیب زمینی لرین پوستون کنده ائله بورا گتیر! اصلا هر شهر و یا کند اؤز لهجه سینده یازماغا حاقلی اولایلمز می؟

بئله بیر شرایطی نظره آلاراق یازی و یا ادبی دیلین اهمیتی، انسانی آرتیق دوشوندورور. محلی لهجه لرده دانیشدیغیمیز حالدا یازی دیلیمیزین بیر اولماسی و بیر شیوه ایله یازماغیمیز، دیلیمیز و ادبیاتیمیزین انکشاف اتمه سینده، قانونلو بیر دیلین خالقیمیز آراسیندا یئر سالماسینا و مکتب-مدرسه لریمیزده انا دیلیمیزده درس اوخوماغیمیزا نه قدر کؤمک ائده جگینه ده آرتیق دوشونه بیله ریک!

حسن راشدی

سون آیلاردا تبریز بیلیم یوردونون (دانشگاهی نین) آذربایجان تور کجه سی ادبیاتی بؤلومونده لیسانس مقطعیله اؤیرنجی قبول اتمه سی و آذربایجان ادبیاتی نین ادبی شیوه ده درس وئرلمه یه تصمیم توتولماسی فارس راسیسمینی آجیقلا ندیرمیش و بو ساحه ده فارس دیللی نشریه لر او جمله دن اؤزونو اصلاح طلب آدلان دیران «شرق» روزنامه سی ۳۰ میلیوندان چوخ نفوسو اولان ایران تور کلرینه ان ابتدایی-انسانی حق ساییلان بو حقی ده چوخ گؤرموش و شانتاژ لارینا باشلامیشلار!

بو های-کوی و شانتاژ لار تاثیرینده تبریز دانشگاهی نین مسؤلو دئمیشدیر: «تبریز دانشگاهیندا آذربایجان ادبیاتی تبریز لهجه سینده درس وئرله جک!» بو جمله چوخلارینی، او جمله دن منی ده تعجب لن دیرمیشدیر، چونکو بو تصمیم دوزگون بیر تصمیم اولورسا اوندا لازیم دیر فارس دیلی ده بوتون مقطعه مثلا تهران لهجه سینده تدریس اولسون و ادبی فارس دیلینده یوخ!

بونا اوخشار بیر موضوع-۱۳۷۷ جی ایل و او زمانین فضا سیندا مطرح اولموشو کی، من آلتا گلن مقاله نی او زمان یازیب محلی مطبوعاتدا نشر ائدیرمیشدیم کی، ۱۸ ایل سونرا اونون یئنه یازما سینین یئر سیز گورمورم:

۱۳۶۶- جی ایل «نشر دانش» مجله سینده «ایران مظلوم» باشلیغی آلتیندا یازیلان مقاله نین جاوابی اؤزره فرهنگی مبارزه ده، آدی ایله تائیش اولدوغوم حؤرتلی قلمداشیم «قاسم تورکان» جناب لاری نین بیر نجه یازیسینی «صاحب» نشریه سینده اوخویاندا اؤز-اؤزومه تعجب لنمیشیم.

حؤرتلی قلمداشیمین دیلیمیز، ادبیاتیمیز و مدنیتیمیزه اورکدن باغلیلیغینی یاخشی بیلیرم و-۱۳۶۶ جی ایل «نشر دانش» مجله سینده دیلمزدن مدافعه اتمک اوچون «ایران مظلوم» مقاله سینده یازدیغی جاوابینی دا هنج وخت اؤنوتما رام. لاکین حؤرتلی تورکانین یازی دیلمیزده تبریز لهجه سیندن استفاده اتمه سینه تا کیدی، اودا آتا-بابا لاریمیز دانیشان ساده و دورو لهجه ده یوخ، بلکه بو گونکو حاکیم اولموش فارسی-تورکی و یا دوست لار دئمیشکن فارکی لهجه سیندن استفاده اتمه سی منی آرتیق تعجب لن دیرمیشدیر. هامیمیزین بیلدیگی کیمی، آذربایجان تور کجه سی دونیانین باشقا جانلی دیل لری کیمی ایکی بؤلومدن تشکیل تاپمیشدیر دانیشیق دیلی و یازی دیلی. دانیشیق دیلی آذربایجان تور کجه سی محدوده سینده یئرلشن شهر و کندلرده، لهجه باخیمیندان بیر-بیرلریندن فرقلن برسه

«تورک» آدی نین آنلامی

ياسر رنجبری

آدی او تاریخدن داها اؤنجه لره دایانماقدادیر. بو گئره یی یئرلی و میلی میتولوژی لره و تاریخلیک اولوشوم لاری آچیقلايان اسکی یازی لاردا گۆرمک اولاناقلی دیر. تورک آدی نین هارادان گلدی یی ایله ایلگیلی بیر چوخ باخیش لار ایره لی سورولموشدور.

گۆی تورک قایناق لاریندا «تورک» ایله «توروک»، هئودوتون دوغو میللت لری آراسیندا گتیردی یی «تارگیتاب لار»، ایسکیت تورپاق لاریندا دوغولدوقلاری سؤیلنن «تیرکای لار»، توراتدا آدی کئچن «توقارمالار»، اسکی هیند قایناق لاریندا گۆرولن «توروخالار» ویا «تراک لار»، اسکی اؤن آسیا میخ یازسی بلگه لرینده گۆرولن «توروکولار» و چین قایناق لاریندا دوغوشدان قابق ائتکیسی بولونان «تیک» ویا «دی لار»، اؤزو «تورک» آدینی داشییان تورک ائل لری اولاراق گۆستریلمکده دیر.

یوخاریداکی تاریخی قایناق لار ایچریسینده یئر آلان «تورک» سۆز جویندن، تورک آدی نین نه اولچوده اسکی اولدوغو اورتابا چیخماقدادیر. تورک سۆز جوینون یازیلی اولاراق قوللانیلماسی، دوغوشدان اؤنجه ۱۳۲۸ ایلینده چین تاریخینده «تو-کیو» بیچیمینده گۆرولمکده دیر. دوغوشدان قابق ۱- جی یوزایللیکده روملو یازارلاردان بیر ی اولان پومیثوس مثالا- نین [قارادنیزین قوزئی دوغوسوندا یئر

تورک لری ن تاریخ ایچریسینده باشقا آلان لارا آخیشی، کۆچوشو و یئرلشمه سی، بولوندوقلاری جغرافیالاری ائتکیله میش و ائتکیلنمیشدیرلر. بو ائتکیلشیم لر سونوجوندا «تورک» آدی توپولوقدان توپولوغا، جغرافیادان جغرافیایا ایریملی لیق گۆسترمیش، ایریملی آنلام لار آلمیش و بو آنلام لار او توپولوق لارین تورکجه باخیش آچیسینی گۆسترمیشدیر. تورک توپولومونون تاریخ ایچریسینده بیر چوخ جغرافیادا بولونماسی، بو آدین یایلماسینی و توپولوم لار آراسینداکی بیلینرلی یینی آرتدیرمیشدیر.

تورک لری ن چوخ اسکی بیر میللت اولوشو، کۆکلو و زنگین بیر کئچمیشه بیه لنمه سی ندى یله، بیر چوخ بیلیم آدمی «تورک» آدی نین هارادان گلدی یی ایله ایلگیلی آراشدیرمالار یاپمیشدیر. دولایسییلا، آراشدیرماچی لار «تورک» آدی نین اسکی قایناق لاردا آرانماسی گرکدی یینی سؤیله میشدیرلر. آراشدیرمالار سونوجوندا تورک آدی ایلك اولاراق دوغوشدان اؤنجه -۱۴ جو یوزایللیکده کئچمه یه باشلامیشدیر. ایری باخیشا گۆره ایسه، تورک سوینون اینسانلیغین تاریخی قدر اسکی اولدوغو گرکجه سییله تورک

تۈرۈک : تۈرک

Türük

Türk adı
Bilge Kağan ve
Bilge Kültigin
daş yazıtlarında

Türk

Türk adı
Bilge Tonyukuk
daş yazıtlarında

صیفتی دوزلدیله رک «توروق» (دوران، دایانان) بیچیمینده اورتایا چیخیشینی ساوونموشدور. بو سۆزون گۆی تورک داش یازیت لاریندا «توروک» بیچیمینده یازیلماستینی ایسه؛ سونرالار اذلیم گۆی تورک حکومتی یارانماقلا «توروق» سۆزو تورکجه نین سس اوپومو قورالینا اوغونلاشاراق «گۆی» سۆزونون اتیکسی آلتیندا «توروک» بیچیمینده دئیلمیش، دئییه اچیقلامیشدیر.

تورک سۆزجوپونون جنس آد اولاراق «گوج-قوت» آنلامیندا اولدوغو، میللتین آدی اولان «تورک» سۆزجوپو ایله بیر اولماسی اولی جوق طرفیندن ایرهلی سورولموشدور. بو باخیش گۆی تورک یازیت لارینین چۆزوجوسو اولان و. تومسن طرفیندن اونایلانمیشدیر.

بیزانس قایناق لاریندا ۵۱۵ اولای لاری دولایسییلا «تورک-هون» (گوجلو-هون) دئییشی نین ده کئچدی بی بیلینمکده دیر. ایران قایناق لاریندا تورک سۆزو «گۆزل و گۆچک اینسان» قارشیلیغیندا قوللانیلرکن، ۱۱ جی یوزایللیکده قاشقارلی محمود «دیوان الغات التکر» آدی بیتییینده «تورک آدی نین تورک لره تانری طرفیندن وئریلدی یینی» بیلدیره رک، «گوج، گنجلیک و اولغونلوق چاغی» دئمک اولدوغونو بلیرتیمیشدیر. عرب قایناق لاری ایسه سس بنزتمه سینه دایاناراق «تورک» (عربجه ده ترک) سۆزونون «ترک» سۆزونون تۆزندییینی یازماقدادیرلار. اسکی چین قایناق لاریندا «دمیردن یاپیلیمیش باشلیق» آنلامینا گلن تورک آدی، اوغور قایناق لاریندا «گوجلو» آنلامینا گلیمکده دیر. تاریخچی لردن بیر چوخو ایسه «تورک» آدی نین «گوجلو» آنلامینا گلدی یینی اونایلاماقدادیرلار.

آن [آزاق دیزی نین قوزئی ینده یاشایان خالقدان «تورکای» اولاراق سۆز ائتمه سی تورک آدی نین کئچدی بی اسکی یازیلی قایناق لاردان بیرسی دیر.

تورک آدی نین اورتایا چیخیشی نین کسینلشمه سی، دوغوشدان سونرا ۶ جی یوزایللیکده قورولان کۆک تورک (گۆی تورک) دؤولتی ایله اولموشدور. اورخون چایی قیراغیندا یئرلشن گۆی تورک داش یازیت لاریندا تورک آدی «توروک» و «تورک» اولاراق ایکی بیچیمده کئچمکده دیر. کۆک تورک لرین ایلیک دؤنم لرینده تورک سۆزو بیر دؤولت آدی اولاراق قوللانیلیمشکن، سونرادا تورک میللتینی آنلاماق اوچون قوللانیلما یا باشلانمیشدیر.

دوغوشدان سونرا ۵۸۵ ایلینده، چین قاغانی نین گۆی تورک قاغانی (خاقان) ایشبارا- یا یازدیغی مکتوبدا «بؤیوک تورک قاغانی» دئییه سسلنمه سی، ایشبارا قاغانین ایسه، چین ایمپراتورون وئریدی بی یانیت مکتوبوندا «تورک دؤولتی نین تانری طرفیندن قورولوشوندا بو یانا ۵۰ ایل کئچدی» دئییه سۆیلمه سی تورک آدی نی رسمی لشدیرمیش دیر. گۆی تورک یازیت لاریندا تورک سۆزو داها چوخ «تورک بودون» بیچیمینده کئچمکده دیر. تورک بودون- ون ایسه تورک میللی اولدوغو بیلینمکده دیر. دولایسییلا، تورک آدی بو دؤنم لرده بیر توپولوغون ویا ائیلین آدیندا داها چوخ، سیاسی باغللیق بیلرله یین بیر سۆزجوک اولاراق گۆرولمکده دیر. دئمک، تورک سوپونا باغلی اولان بوتون بوی لاری و توپولولوق لاری آنلاماق اوزره میللی بیر آد کیمی منیمسن یلمیش دیر.

۱۹- جو یوزایللیکده ماجار تاریخچی آوامبئری- نین بیلیمسل اچیقلاما یا یاخین اولان دوشونجه سینه گۆره ایسه، تورک سۆزجوپو «تۆره یین، یارادیلان» آنلامیندا، «توره مک» (تۆره مک) دن گلیمکده دیر. اذلیم تورک بیلیمچی ضیاگۆک آپ، بونو «توره لی (تۆره لی)» دئمک گلنکلی، قورال- دوزن بییه سی اولاراق اچیقلامیشدیر.

تورک آدی نین کۆک بیلیمی ایله ایلیلی، تورک دیلی و تاریخ ییلگین لریندن اولان «پروفیسور دکتور محمدتقی زهتابی» باشدا اولماقلا بیرسیرا اراشدیرماچی لار آیریملی بیر باخیش ایرهلی سورمکده دیرلر. زهتابی «ایران تورک لرینین اسکی تاریخی» آدی اثرینده تورک سۆزونون بوگونکو آذربایجان تورکجه سینده کی «دورماق» (دایانماق، گزمه مک) ائیلمی نین اسکی بیچیمی اولان «تورماق» ائیلمیندن فعل-

قایناق لار:

۱. Türk" Adının İlk Ortaya Çıkışı, Anlamı Ve"

Yayıışı. Karadeniz Teknik Üniversitesi

Fen-Edebiyat Fakültesi. Merve Tuti, Oğulcan

.Şentürk, Fatma Nur Şahin, Ramazan Küçükler

.Türk Kimliği. Bozkurt Güvenç. S22

۲. ایران تورک لری نین اسکی تاریخی. پروفیسور دکتور محمدتقی زهتابی. ۱- جی

بؤلوم. تورک سۆزونون کۆکو، معناسی و تاریخی. ص ۷۱۷.

نشریه دانشجویی، فرهنگی، اجتماعی، ادبی، علمی و ورزشی دنیز دانشگاه اورمیه
امتیاز بییه سی : احسان سلماسی
سوروملو یؤنه دیجی : یاسر رنجبری
باش یازار : ندا مقرب
گرافیک و دوزنلمه : عباس اروج زاده

ایلگی کؤرپولریمیز

۰۹۳۷۸۹۶۲۶۷۶

www.facebook.com/deniz.dergisi

Blog www.urmudenizi.arzublog.com

urmudenizi@gmail.com

[@denizdergisi](https://www.instagram.com/denizdergisi)

